1 Οκτωβρίου 2014

Ερμηνεία της ευχής του αγίου Εφραίμ του Σύρου «Κύριε και Δέσποτα της ζωής μου» (Νικολάου, μητρ. Μεσογαίας και Λαυρεωτικής)

/ Γενικά Θέματα / Θεολογία και Ζωή / Ορθόδοξη πίστη

Με τη βοήθεια του Θεού φθάσαμε στο ξεκίνημα της Μεγάλης Σαρακοστής που θα μας οδηγήσει στη μεγάλη εορτή του Πάσχα. Αυτή η ευλογημένη περίοδος, ειδικά στην εποχή μας και στις δυσκολίες που ζούμε όλοι μας, δεν πρέπει σε καμία

περίπτωση να μας αφήσει ίδιους... Θα ήταν μεγάλη αδικία για καθένα από εμάς να περάσει η Σαρακοστή ανεκμετάλλευτη... Θα πρέπει να κάνουμε κάτι, ώστε να αλλάξει λίγο η πορεία της ζωής μας, να μεταμορφωθεί λίγο η ψυχή μας.
Στόχος της πνευματικής μας πορείας είναι η ομοίωσή μας με τον Θεό, η οποία επιτυγχάνεται δια του εναρέτου βίου. Η αρετή είναι μία γενική λέξη, που αναλύεται όμως σε επί μέρους αρετές. Δεν έχει να κάνει τόσο με τα βιώματα, τις εμπειρίες, αλλά με κάτι κάπως πιο πρακτικό, κάπως πιο καθημερινό, που αποτελεί τον καρπό της πνευματικής ζωής. Η πνευματική μας ζωή μπορεί να έχει τα στοιχεία της εξωτερικής λατρείας, μπορεί να διακατέχεται από τα χαρακτηριστικά του πνευματικού λόγου, μπορεί να διαβάζουμε τον λόγο του Θεού, να μιλάμε για τα πνευματικά, να έχουμε συνήθειες πνευματικές και γνώσεις θεολογικές, αλλά, αν τα χέρια μας δεν είναι γεμάτα από καρπούς, αν η ζωή μας δεν είναι στολισμένη με συγκεκριμένες αρετές, τότε μάλλον ζημιά κάνει η μαρτυρία μας και μάλλον καταστροφή συμβαίνει στην ψυχή μας. Είναι ανάγκη, λοιπόν, να υπάρχουν τα σκαλοπάτια των συγκεκριμένων αρετών, που οδηγούν την ψυχή μας από το επίγειο φρόνημα στις ουράνιες καταστάσεις για τις οποίες διαρκώς μας μιλάει η Εκκλησία με τόση πίστη, με τόση αγάπη, με τόση διάθεση να μας κάνει μετόχους αυτών των μεγάλων ευλογιών.
Από που λοιπόν να μπούμε σε αυτό το στάδιο των αρετών, από ποιά πόρτα να εισέλθουμε σε αυτόν τον χώρο του πρακτικού βίου, από που να αρχίσουμε την άνοδο, να ακολουθήσουμε τα σκαλοπάτια που θα μας φθάσουν στην κορυφή; Τι να χρησιμοποιήσουμε ως αφορμή;
Υπάρχει μία προσευχή, που είμαι βέβαιος πως οι περισσότεροι από μας τη γνωρίζουν. Είναι μία προσευχή που προσδιορίζει τη Μεγάλη Τεσσαρακοστή, τη λέμε μόνο σε αυτήν την περίοδο. Μία προσευχή μετανοίας, που ανοίγει τους ορίζοντές μας. Μία προσευχή η οποία υπάρχει σε όλες ανεξαιρέτως τις ακολουθίες. Μάλιστα, σε μερικές εμφανίζεται και δύο φορές. Μία πολύ παλιά προσευχή , η οποία όμως πολύ βαθειά περιγράφει την ανθρώπινη ψυχή και τον αγώνα της, το μυστήριο και την προοπτική της. Είναι η προσευχή του οσίου Εφραίμ.
«Κύριε και Δέσποτα της ζωής μου, πνεύμα αργίας, περιεργείας, φιλαρχίας και αργολογίας μη μοι δως. Πνεύμα δε σωφροσύνης, ταπεινοφροσύνης, υπομονής και αγάπης, χάρισαί μοι τω σω δούλω. Ναι, Κύριε Βασιλεύ, δώρησαί μοι του οράν τα εμά πταίσματα, και μη κατακρίνειν τον αδελφόν μου, ότι ευλογητός ει, εις τους αιώνας των αιώνων. Αμήν».
Τόσο μικρή αλλά τόσο περιεκτική! Μάλιστα, κατά το τυπικό της Εκκλησίας δεν απαγγέλλεται απλά αλλά συνοδεύεται από κινήσεις μετανοίας. Στα μοναστήρια, αν τυχόν έχετε πάει, τηρείται επακριβώς το τυπικό αυτό, όπως αναγράφεται στις φυλλάδες και στο Ωρολόγιο. Λέγει εκεί ότι ποιούμε τρεις μετανοίας μετά από τον

κάθε στίχο και μετά κάνουμε δώδεκα μικρές και επαναλαμβάνουμε το τελευταίο κομμάτι και μετά άλλη μία μεγάλη.
Δηλαδή, «Κύριε και Δέσποτα της ζωής μου…» -τελειώνουμε το πρώτο κομμάτι- και κάνουμε μία στρωτή εδαφιαία μετάνοια, από αυτές τις μεγάλες, τις βαθιές. Συνεχίζουμε: «Πνεύμα δε σωφροσύνης, ταπεινοφροσύνης, υπομονής και αγάπης…»• δεύτερη μετάνοια. «Δώρησαί μοι του οράν τα εμά πταίσματα…»• τρίτη μετάνοια. Και μετά σιωπηρώς λέγοντας το «Κύριε ελέησον» η το «Ιλάσθητί μοι τω αμαρτωλώ» κάνουμε δώδεκα σταυρωτές μικρές μετάνοιες. Αυτό στα μοναστήρια. Και επαναλαμβάνουμε το «Ναι, Κύριε Βασιλεύ, δώρησαι μοι του οράν τα εμά πταίσματα» και κάνουμε άλλη μία μεγάλη μετάνοια. Όλα αυτά, ώστε να την καταλάβει την προσευχή όχι μόνον η σκέψη μας, όχι μόνον η ψυχή μας, αλλά ακόμη και το σώμα μας. Να την καταλάβει ολόκληρος ο εαυτός μας. Είναι σημαντική προσευχή. Είναι πόρτα και οδός και τέρμα για όποιον έχει πνευματική ευστροφία να αξιοποιήσει το περιεχόμενό της και να φιλοτιμηθεί στη ζωή του.
Ας κάνουμε, λοιπόν, μία σύντομη ερμηνεία και ανάλυση αυτής της προσευχής, να καταλήξουμε σε τέσσερις παρατηρήσεις που δεν είναι τόσο εμφανείς, να κρατήσει ο καθένας το μήνυμά του και έτσι να το πάρει συνοδό.
Ο χορηγός, ο οδηγός, ο υπερασπιστής, ο Κύριος
«Κύριε και Δέσποτα της ζωής μου…»• έτσι προσφωνούμε τον Θεό. Κύριε, Συ που είσαι ο κυρίαρχος, ο οποίος κυβερνάς και δεσπόζεις στη ζωή μου. Η έκφραση αυτή είναι παρμένη από το βιβλίο Σοφία Σειράχ, στο οποίο επίσης υπάρχει και άλλη μία σχετική αναφορά: «Κύριε και Θεέ της ζωής μου». Ο Κύριος είναι ο χορηγός της ζωής, αυτός που δίνει τη ζωή. Ο Κύριος είναι ο οδηγός της ζωής, αυτός που κατευθύνει τη ζωή. Ο Κύριος είναι ο υπερασπιστής της ζωής, όπως λέγει ο ψαλμωδός (Ψαλμ. 26,1). Ο Κύριος είναι αυτός στον οποίο ανήκει η ζωή μας.
Ξεκινούμε την προσευχή μας ομολογώντας με όλα τα κύτταρα της υποστάσεώς μας ότι ο Θεός είναι ο Κύριος της ψυχής μας. Σαν να λέμε ότι εγώ δεν θέλω να κυβερνώ την ψυχή μου. Θέλω όλες τις λεπτομέρειες να τις ρυθμίζει ο Θεός, όλες της τις γωνιές Αυτός να τις φωτίζει. Παντού Αυτός να έχει το δικαίωμά Του και σε κάθε σημείο της να επαληθεύεται η δική Του παρουσία. «Εν ταις χερσί σου οι κλήροι μου» λέγει κάπου αλλού ο ψαλμωδός (Ψαλμ. 30,16)• ότι στα χέρια Σου βρίσκονται οι τύχες της ζωής μου. Όλη μας η ζωή, από την πρώτη στιγμή μέχρι και το τέλος της, τα γεγονότα τα οποία συμβαίνουν ενδιαμέσως, οι γνωριμίες που κάνουμε, οι αφορμές της σωτηρίας που έχουμε, οι πειρασμοί από τους οποίους περνάμε, όλα είναι στοιχεία τα οποία βρίσκονται κάτω από το βλέμμα του Θεού και τα οποία μπορούμε εμείς να τα αναθέσουμε σε Εκείνον, ώστε Αυτός να φροντίσει το πως θα τα αντιμετωπίσουμε, η θα τα διαχειρισθούμε με τον καλύτερο τρόπο.
Ξεκινούμε, λοιπόν, την προσευχή μας με αυτήν την ομολογία, ότι η ζωή μας

πρώτον δεν μας ανήκει -φοβερό πράγμα• για σκεφτείτε το!- και δεύτερον ότι ανήκει στο σύνολό της, σε κάθε λεπτομέρειά της, σε κάθε φάση της και εξ ολοκλήρου στον Θεό. Για φαντασθείτε τον εαυτό σας και τη ζωή σας να οικοδομείται πάνω σε αυτήν την πραγματικότητα, ότι η ζωή μου είναι ένα δώρο σε εμένα, το οποίο το επιστρέφω αυτοβούλως και αυτεξουσίως στον Δωρητή μου, που είναι ο Χριστός. Και Αυτός την κυβερνά! Πέφτω τα βράδια και κοιμάμαι. Δεν με νοιάζει τίποτα. Δεν φοβούμαι ούτε τις δοκιμασίες μου, ούτε τους πειρασμούς μου, ούτε το τέλος μου, ούτε το τέλος των αγαπημένων προσώπων μου, διότι η ζωή τους είναι και ζωή μου και η ζωή όλων μας ανήκει στον Θεό. Έτσι ξεκινούμε. Με αυτό το άνοιγμα, με αυτό το δόσιμο, με αυτήν την ελευθερία. «Κύριε και Δέσποτα της ζωής μου».

Η αργία

Τέσσερα πράγματα να μην επιτρέψεις να συμβούν μέσα μου. «Πνεύμα αργίας, περιεργίας, φιλαρχίας και αργολογίας». Μην επιτρέψεις να υπάρξει μέσα μου μία κατάσταση αργίας, τεμπελιάς, ραθυμίας, ακηδίας, αδιαφορίας, ανορεξίας. Αυτό θα πει αργία. Να είμαι αργός, βραδύς, χωρίς εσωτερικούς παλμούς, χωρίς δυναμικό μέσα στην ψυχή μου. Ένας μουδιασμένος, μαραμένος, χωρίς ενδιαφέρον για πνευματικά. Φοβερή αρρώστια, ιδίως της εποχής μας. Πολλές φορές βλέπουμε νέα παιδιά ανόρεκτα, μάλλον κουρασμένα -να την πω την λέξη – βαριεστημένα, χωρίς διάθεση, χωρίς χυμούς, χωρίς ενθουσιασμό. Δεν μπορούμε έτσι να προχωρήσουμε. Λέει στο σοφό βιβλίο της Κλίμακος ότι η αργία είναι περιεκτικόν του θανάτου στοιχείον, είναι κάτι το οποίο θυμίζει τον θάνατο στον άνθρωπο. Πως είναι δυνατόν να προχωρήσει στη ζωή ένας ο οποίος διακρίνεται από τεμπελιά; Γι αὐτὸ και η ακηδία, αυτή η περί τα πνευματικά αδιαφορία, θεωρείται από τους Πατέρες της Εκκλησίας μας ως ένα από τα επτά θανάσιμα, ολέθρια για την ψυχή μας, αμαρτήματα. Αυτό είναι η ακηδία, η αργία. Αυτό θέλει βία και πίεση για να καταπολεμηθεί. «Η βασιλεία των ουρανών βιάζεται και βιασταί αρπάζουσιν αυτήν» (Ματθ. 11,12).

Αυτοί που ξέρουν να ζορίζονται, να ασκούνται, να επιμένουν, να αγωνίζονται, αυτοί αρπάζουν τη Βασιλεία του Θεού. Αυτοί που αργούν, που τεμπελιάζουν, που δεν μπορούν, που παραδίδονται έτσι στον χαλαρό εαυτό τους αυτοί μένουν δίχως γεύσεις, δίχως καρπούς. Αυτό με δύο λέξεις σημαίνει, χωρίς αγώνα, χωρίς άσκηση, τα πράγματα δεν θα μπορέσουν να πάρουν την καλή πορεία για την ψυχή μας. Να γιατί ξεκινούμε τη σαρακοστιανή προσευχή μας ζητώντας να μην επιτρέψει ο Θεός την αργία και την ακηδία και τη ραθυμία στην ψυχή μας.

Η περιέργεια

«Πνεύμα», επίσης, «περιεργίας». Εάν η αργία είναι το να χαθεί κάνεις μέσα στο τίποτα, η περιέργεια είναι το εντελώς αντίθετο: να σκορπίζεται μέσα στο παντού, να χώνεται παντού και πάντα. Να θέλει να τα μάθει κανείς όλα. Λέει ένας από τους

Πατέρες: «μισώ το χαμερπές πάθος της περιεργίας». Αυτό το πάθος της περιεργίας που με κάνει να σέρνομαι χαμηλά. Αυτό θα πει χαμερπές• σημαίνει να έρπω χάμω. Αυτό το πάθος ενδημεί μεταξύ των χριστιανών. Διαβάζουμε πιο εύκολα ένα κουτσομπολίστικο θρησκευτικό περιοδικό παρά την Κλίμακα. Παρακολουθούμε πιο εύκολα μία σκανδαλιστική εκπομπή στην τηλεόραση παρά συμμετέχουμε σε μία αγρυπνία. Αυτή είναι η περιέργεια• να ξέρεις, να ψάχνεις τη ζωή του διπλανού σου. Σαν να τον βλέπεις με τις πιτζάμες της υποστάσεώς του. Να ανακαλύπτεις τα μυστικά του, χωρίς κανέναν λόγο. Να αφήνεις στην άκρη τον θησαυρό και να μπερδεύεσαι με τα σκουπίδια.
Αυτό δημιουργεί έναν σκορπισμό, μία διάχυση και έτσι δεν συγκροτείται η ψυχή. Ζητούμε, λοιπόν, αυτό το πάθος, το οποίο, πάλι κατά τον άγιο Ιωάννη της Κλίμακος, αποψύχει τη θερμότητα της ψυχής, δηλαδή ρίχνει τη θερμοκρασία της και δεν μπορεί να θερμανθεί, ώστε να λειτουργήσει με ενθουσιασμό και βάθος, να μην επιτρέψει ο Θεός να φωλιάσει μέσα μας.
Η φιλαρχία
Τρίτο πάθος η «φιλαρχία», η φιλοπρωτία. Κοινή αρρώστια. Όλοι την έχουμε μέσα μας. Θέλουμε να είμαστε οι πρώτοι. Θέλουμε να είμαστε εμείς οι αποδέκτες, όχι απλώς τιμών, αλλά των καλυτέρων τιμών. Στη σύγκριση να είμαστε εμείς από τον δεύτερο πιο μπροστά και μάλιστα με σαφήνεια. Αυτό το πρόβλημα το έχουμε και μέσα στην Εκκλησία. Τόσο συχνά τσακωνόμαστε ποιός θα είναι πρώτος. Μα τι σημασία έχει αυτό; Μπορεί να είσαι ιερέας και να επιδιώκεις εσύ να διαβάσεις το πρώτο Ευαγγέλιο της Μεγάλης Πέμπτης και όχι ο συνεφημέριός σου. Μπορεί να είσαι ψάλτης και να διεκδικείς εσύ να ψάλεις τα καλά κομμάτια και όχι ο άλλος, που μπορεί και να έχει καλύτερη φωνή η περισσότερες γνώσεις ψαλτικής. Πως μας κυβερνάει ο διάβολος! Με ανόητα πράγματα!
Βλέπετε και τους Μαθητές, ενώ ο Κύριος τους αναγγέλλει περί του πάθους Του, την ίδια ώρα, αρχίζουν οι δύο, ο Ιωάννης και ο Ιάκωβος, να ζητούν πρωτοκαθεδρίες στη Βασιλεία του Χριστού. Και το φοβερό ποιό είναι; Ότι δεν έμειναν μόνοι αυτοί οι δύο να διεκδικούν τα πρωτεία, αλλά ενοχλήθηκαν και οι υπόλοιποι και στράφηκαν εναντίον τους. Προφανώς γιατί και αυτοί ήθελαν από μέσα τους να είναι πρώτοι. Οι ήρωες αυτοί της πίστεως, αυτοί που διώχθηκαν και μετά μαρτύρησαν, αυτοί οι ίδιοι αρνήθηκαν, οι ίδιοι εγκατέλειψαν, οι ίδιοι τσακώθηκαν λίγο προ του πάθους ποιός θα είναι πρώτος. Ο Κύριος όμως τους δίνει το μάθημα τη νύχτα του Μυστικού Δείπνου λέγοντας ότι πρώτος πρέπει να είναι αυτός που επιλέγει μετά εσωτερικής ελευθερίας και ανέσεως τη θέση του τελευταίου. Τι ωραίο πράγμα! Να μπεις σε έναν χώρο που θα διαδραματιστεί μία εκπληκτική σκηνή, όπου από μέσα σου να θέλεις να βλέπεις και να ακούς. Και εκεί να σου προτείνουν να διαλέξεις όποια θέση θέλεις, ακόμη και την καλύτερη. Κι εσύ να επιλέγεις εύκολα την τελευταία. Να είσαι μέσα αλλά κρυμμένος στην άκρη. Και

αυτό για να μπουν οι άλλοι πριν από εσένα, για να απολαύσουν αυτοί πιο πολύ από όσο εσύ. Για να είναι μεγαλύτερη χαρά σου από την απόλαυση της παραστάσεως η χαρά τους.

«Τη τιμή αλλήλους προηγούμενοι» (Ρωμ. 12,10), λέγει ο απόστολος Παύλος. Όχι φιλοπρωτία, όχι πρωτοκαθεδρία. Όχι αυτό το φίλαρχο φρόνημα, να είμαι ο πρώτος, αλλά να θέλω να τιμήσω τον άλλο, να θέλω να τιμηθεί ο άλλος. Να του εκχωρήσω τα δικαιώματα, να είμαι ο διακονών, να είμαι ο ευτυχισμένος έσχατος, ο ευλογημένος ουραγός, αναπαυμένος στη θέση μου, στην άκρη της ουράς. Αυτός όμως που θα είναι μέσα στην αγκαλιά, όπου όλοι οι άλλοι θα είναι καλύτεροί μου. Τι ωραίο πράγμα! Να χαίρομαι την ευλογία των δωρεών του Θεού και των αρετών των αδελφών. «Πνεύμα», λοιπόν, «φιλαρχίας»,να θέλω να υπερέχω εγώ, και φιλοπρωτίας,«μη μοι δως».

Η αργολογία

«Πνεύμα αργίας, περιεργείας, φιλαρχίας» και τέταρτον «αργολογίας». Τι θα πει αργολογία; Κουτσομπολιό. Αχρηστολογία. Υπάρχει κάτι που λέγεται περιαυτολογία• να μιλάς για τον εαυτό σου. Κακό πράγμα! Υπάρχει κάτι άλλο που λέγεται καυχησιολογία• να αρχίσεις να καυχάσαι για τον εαυτό σου. Άλλη αρρώστια! Υπάρχει άλλο ένα πάθος που λέγεται πολυλογία• να μιλάς ακατάσχετα και ο άλλος να μην μπορεί να πάρει σειρά να πει κάτι. Και υπάρχει και αυτό που λέγεται αργολογία, το οποίο σημαίνει να λες ανοησίες η άχρηστα πράγματα. Λόγια που δεν χρειάζονται, που δεν προσφέρουν τίποτα. Συχνά ομολογούμε ότι «πήγα και σκότωσα την ώρα μου. Είπαμε και κανένα χαζό». Όχι τέτοιο πράγμα. Από το στόμα μας «λόγος αργός», δηλαδή μη ζωντανός, μη ουσιαστικός «μη εκπορευέσθω» (Εφεσ. 4,29), να μην βγαίνει, μας προτρέπει η Εκκλησία μας και οι άγιοί μας. Για φαντασθείτε πάλι τη ζωή μας να οικοδομείται πάνω σε περιεκτικούς, ουσιαστικούς λόγους. Να μην έχει, λοιπόν, ούτε το αγκάθι του άχρηστου, ανόητου λόγου, ούτε του περίεργου λόγου, ούτε του κατακριτικού λόγου, ούτε του υπεροχικού λόγου, αλλά να είναι στόμα καθαρό, λόγος παστρικός, πεντακάθαρος. «Ει τις εν λόγω ου πταίει, ούτος τέλειος ανήρ», λέει στην επιστολή του Ιακώβου (Ιακ. 3,1). Αυτός που έχει καθαρό στόμα και δεν φταίει με το στόμα του αυτός εγγίζει πλέον την κατάσταση της τελειότητος.

Καθώς, λοιπόν, ζητούμε από τον Θεό να μην επιτρέψει στην ψυχή μας την παρουσία αυτών των τεσσάρων αδυναμιών, στην ουσία, με την προσευχή αυτή, ζητούμε την υποκατάστασή τους από τέσσερις αρετές: αντί της αργίας, το φιλότιμο και τον άγιο ζήλο. Στη θέση της περιέργειας, το απερίεργον, το απερίσπαστον και τη σύνεση. Αντί της φιλαρχίας, την υποχωρητικότητα και την ευγενή συστολή . Και, τέλος, αντί της αργολογίας, τη σιωπή και τον «άλατι ηρτυμένον λόγον» (Κολ. 4,6).

Ο όσιος, όμως, Εφραίμ στην περίφημη προσευχή του δεν ζητάει μόνον την

απαλλαγή από τα τέσσερα μεγάλα πάθη που προαναφέραμε, αλλά ζητάει από τον Κύριο και το δώρο τεσσάρων μεγάλων αρετών: «Πνεύμα σωφροσύνης, ταπεινοφροσύνης, υπομονής και αγάπης». Τέσσερις εκπληκτικές αρετές!

Η Σωφροσύνη

Πρώτη αρετή, η σωφροσύνη. Σωφροσύνη βγαίνει από τις λέξεις σώος και φρην-φρενός, και σημαίνει έχω σώας τας φρένας, ακέραιο τον νου μου. Σωφροσύνη με την ειδική έννοια του όρου σημαίνει εγκράτεια, αγνότητα, καθαρότητα στο σώμα και στην ψυχή. Με την ευρύτερη όμως έννοια σωφροσύνη σημαίνει γενικευμένη ακεραιότητα. Το να μην έχει κανείς στο μυαλό του την αρρώστια των μειονεκτικών λογισμών, των νοσηρών σκέψεων.

Στην αντίθετη περίπτωση, ο άνθρωπος δεν έχει σώας τα φρένας του. Νομίζει ότι όλοι τον κυνηγούν, ότι όλοι του δημιουργούν προβλήματα, ότι όλοι έχουν παράπονα. Και δεν έχει κανένας. Δεν ασχολούνται μαζί του. Δεν έχει σώας τα φρένας, λένε. Τα έχασε. Είναι διαταραγμένη η ισορροπία της σκέψης του. Σωφροσύνη, λοιπόν, σημαίνει καθαρότητα και ακεραιότητα. να είναι κανείς ισορροπημένος πνευματικά, να μπορεί ο λογισμός του να λειτουργεί με σαφήνεια, χωρίς αρρώστιες ψυχολογικού τύπου, μειονεξία η καχυποψία η κυκλοθυμία κ.ο.κ.

Η πρώτη, λοιπόν, αρετή είναι η καθαρότητα, η καθαρότητα του σώματος και της ψυχής. Η εποχή που ζούμε είναι η εποχή που μολύνει αυτήν την καθαρότητα της ψυχής. Εύκολα το μάτι μας αρχίζει να κλέβεται από ψευτοέρωτες -«εκ του οράν τίκτεται το εράν»- και το σώμα μας να ελκύεται από λάθος ικανοποιήσεις και κάνουμε τις ολέθριες υποχωρήσεις, που τις σκεπάζει μετά ο συμβιβασμός μίας δύσκολης εποχής, η οποία όλα ξέρει να τα δικαιολογεί. Χριστιανός όμως σημαίνει πεντακάθαρη κατάσταση. Όπως λέει ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος για τους Ιερείς, και γιατί όχι για κάθε χριστιανό, πρέπει να είναι καθαρότερος από τις ακτίνες του ηλίου. Όχι το μυαλό συνέχεια στο πονηρό, στο σαρκικό, στο ρυπαρό, αλλά να αναπαύεται η σκέψη και η διάθεση σε ο,τι είναι καθαρό, διότι μόνον η καθαρότητα της ψυχής εγγυάται τη θέα του Θεού: «Μακάριοι οι καθαροί τη καρδία ότι αυτοί, τον Θεόν όψονται» (Ματθ. 5,8).

Η πρώτη, λοιπόν, αρετή που προσευχόμαστε και ζητούμε ως δώρο από τον Θεό είναι η σωφροσύνη, αυτή η ακεραιότητα που κάνει τον άνθρωπο να μην είναι σαν ραγισμένο βάζο, ούτε σαν λεκιασμένο σεντόνι, αλλά σαν σώμα χωρίς ουλή, σαν κρύσταλλο χωρίς σημάδι, σαν κάτι που δεν έχει ποτέ συγκολληθεί, αλλά διατηρεί την αρχική του ακεραιότητα. Αυτή είναι η πρώτη αρετή.

Η ταπεινοφροσύνη

Δεύτερη αρετή, η ταπεινοφροσύνη. Τι ωραία, τι μεγάλη αρετή! Ακούσαμε στην Εκκλησία μας, στην αρχή του Τριωδίου, την παραβολή του Τελώνου και του Φαρισαίου και εκεί έλεγε ο ευαγγελιστής ότι «ο ταπεινών εαυτόν υψωθήσεται» (Λουκ. 18,14). Επίσης, ο πρώτος μακαρισμός αφιερώνεται στους ταπεινούς:

«Μακάριοι οι πτωχοί τω πνεύματι, ότι αυτών εστιν η βασιλεία των ουρανών» (Ματθ. 5,3). Πτωχός τω πνεύματι είναι αυτός που είναι ταπεινός, αυτός που δεν έχει σε καμία ιδιαίτερη υπόληψη τον εαυτό του. Λέγουν κάποιοι -χωρίς κατ ἀνάγκην αυτό να είναι σωστό – ότι η λέξη ταπεινός προέρχεται από τον τάπητα, το χαλί. Ταπεινός είναι αυτός που δέχεται να τον πατάς χωρίς να διαμαρτύρεται. Και καμιά φορά είναι μερικά χαλιά που τα πατάς και ζωντανεύουν πιο πολύ. Έτσι είναι ο ταπεινός άνθρωπος. Ο ταπεινός είναι εικόνα της Θεοτόκου• παραδίδεται στο θέλημα του Θεού και υποδέχεται τη μεταμορφωτική χάρι Του μέσα στην ψυχή του.

Η υπομονή

Ας πλησιάσουμε την τρίτη αρετή. «Πνεύμα υπομονής». «Εν τη υπομονή υμών κτήσασθαι τας ψυχάς υμών» (Λουκ. 21,19), λέγει ο Κύριος στους μαθητές Του. Άλλη μία αρετή που τόσο χρειάζεται, αλλά τόσο την αγνοεί η εποχή μας. Στις μέρες μας δεν κάνουμε υπομονή.

Θέλουμε τον Θεό να απαντήσει εδώ και τώρα. Και Αυτός δεν απαντά. Έχει τους λόγους Του. Αυτό που χρειάζεται είναι να κάνουμε υπομονή, για να έλθει η ώρα του Θεού στην ψυχή μας• όχι ο χρόνος της δικής μας επιλογής.

Άλλοτε πάλι παίρνουμε μία απόφαση και θέλουμε εδώ και τώρα να καταφέρουμε τον στόχο μας. Χρειάζεται η υπομονή του εαυτού μας, να υπομείνουμε τον εαυτό μας. Να τον περιμένουμε, να έλθει και εκείνου η ώρα.

Τρίτη περίπτωση, η υπομονή του αδελφού μας, του διπλανού μας. Έχουμε το παιδί μας. Παίρνει έναν άλλο δρόμο, κάνει άλλες επιλογές στη ζωή του από αυτές που εμείς θα θέλαμε. Τρέμει το φυλλοκάρδι μας. Το καλούμε, του κάνουμε μία επίθεση ελέγχου, δίνουμε και μερικές συμβουλές και απαιτούμε να διορθωθεί. Μα δε γίνεται έτσι. Εμείς τόσο εύκολα διορθωνόμαστε; Εδώ χρειάζεται να κάνουμε υπομονή για το παιδί μας. Να το περιμένουμε. Γι αὐτὸ λέγει «εν τη υπομονή υμών κτήσασθαι τας ψυχάς υμών». Με την υπομονή σας θα αποκτήσετε τον έλεγχο των ψυχών σας. Με την υπομονή θα πιάσεις την ψυχή σου και θα την κυβερνήσεις, θα κρατήσεις το τιμόνι της. Έτσι, με την υπομονή μας, περιμένοντας τον Θεό, δίνοντας χρόνο στον εαυτό μας, αναγνωρίζοντας στα παιδιά μας και στους συνανθρώπους μας το δικαίωμα του χρόνου τους, θα κερδίσουμε και τις δικές τους ψυχές, θα αποκτήσουμε και τις δικές μας. Θα τις κατακτήσουμε εν Χριστώ και εν αγάπη.

Η αγάπη

Τέλος, ζητούμε «πνεύμα αγάπης». Στην Κλίμακα των αρετών, όπως την παρουσιάζει ο άγιος Ιωάννης, εμφανίζεται η διάκριση ως «η μείζων των αρετών». Στο τέλος υπάρχει ένα κεφάλαιο για τρεις αρετές: την πίστη, την ελπίδα και την αγάπη. «τα τρία ταύτα», όπως λέει ο απόστολος Παύλος, «μείζων δε τούτων η αγάπη» (Α΄ Κορ. 13,13). Αγάπη γενική: και προς τον Θεό και προς τον αδελφό και

προς όλο τον κόσμο. Δεν υπάρχει αγαπώ έναν, δυό, πέντε, την οικογένειά μου, τους φίλους μου και δεν αγαπώ τους άλλους. Αγάπη έχει αυτός που αγαπά όλη την κτίση. Αγαπά τα ζώα, αγαπά τους εχθρούς, αγαπά τους γνωστούς και τους αγνώστους, αγαπά τους ευεργέτες και αυτούς που τον αντιπαθούν, όπως ο Θεός «βρέχει επί δικαίους και αδίκους». Αγάπη μεριζομένη και μη καθολική δεν είναι αγάπη.

Η αγάπη δεν διαιρεί ούτε ξεχωρίζει τους αποδέκτες της, αλλά κομματιάζει την πηγή της. Αν δεν υπάρχει αυτή η αγάπη που μας κάνει να κομματιαζόμαστε, γιατί ο διπλανός είναι ο αδελφός, η εικόνα του Θεού, δεν θα μπορέσουμε να περάσουμε στο πρόσωπο του Θεού. Από την εικόνα περνάμε στο πρωτότυπο. Από τον αδελφό στον Θεό. Τον αδελφό έβαλε ο Θεός δίπλα μας, για να μας θυμίζει ότι η πόρτα της σωτηρίας μας είναι η άσκηση της αγάπης. Τι φοβερή αρετή! Αλλά τι δύσκολη που μας φαίνεται! Πόσο όμως διαφορετική δεν θα ήταν η κοινωνία μας, αν μπορούσαμε να είχαμε αυτήν την ελευθερία, την πληρότητα, τη θυσιαστικότητα της αγάπης, την υπερβολή της αγάπης! Να αγαπάμε τους άλλους όχι σαν τον εαυτό μας, αλλά πιο πολύ και από τον εαυτό μας, γιατί ο άλλος, ο πλησίον, είναι κομμάτι μας, είναι ο καλύτερος εαυτός μας, είναι παιδί και αδελφός του Χριστού, είναι ο ορατός Θεός εκείνης της στιγμής• είναι η αφορμή για την έξοδο από τον εγωισμό μας, είναι η ευκαιρία για τη συνάντηση με τον Θεό μας.

Να, λοιπόν, τι ζητούμε. Να μας απαλλάξει ο Θεός από «πνεύμα αργίας, περιεργείας, φιλαρχίας και αργολογίας» και να φυτέψει στην καρδιά μας «πνεύμα σωφροσύνης, ταπεινοφροσύνης, υπομονής και αγάπης».

Τα «εμά πταίσματα» και η κατάκριση του αδελφού

Και συνεχίζει η προσευχή: «Ναι, Κύριε, δώρησαί μοι του οράν τα εμά πταίσματα και μη κατακρίνειν τον αδελφόν μου». Δωσ μου τη μεγάλη ευλογία αντί να ασχολούμαι με τα υποθετικά ελαττώματα και τις αδυναμίες του αδελφού μου, να κοιτάξω τα πραγματικά δικά μου πταίσματα. Λέει πάλι ο άγιος Ιωάννης της Κλίμακος, ότι ακόμα κι αν ζούσες εκατό χρόνια και κάθε μέρα έριχνες δάκρυα όσο είναι το νερό του Ιορδάνη ποταμού, δεν θα μπορούσες να ξεπλύνεις τα πραγματικά σου ελαττώματα, που όμως ποτέ δεν θα μπορέσεις να διακρίνεις. Ας έχει καθένας μας την αίσθηση μίας στοιχειώδους αυτογνωσίας, πως διακατεχόμεθα από αδυναμίες, από πάθη, από αμαρτίες τις οποίες συνεχώς διαπράττουμε. Ο καθένας μας έχει το δικό του φορτίο των παθών και των αδυναμιών. Με αυτό να ασχοληθεί. Αυτό θα πει αυτογνωσία. «Δώρησαί μοι, Κύριε, του οράν τα εμά πταίσματα». Να αντικρύζω τα δικά μου πταίσματα και να μην κατακρίνω τον αδελφό μου και να μην τον καταδικάζω μέσα μου είτε με τον λόγο, είτε με την εσωτερική σκέψη και κρίση μου.

Υπάρχει ένας άγιος από τους πιο γλυκούς και αγαπημένους πρόσφατους αγίους, ο άγιος Σάββας ο Νέος της Καλύμνου. Ένας άγιος, ο οποίος εκοιμήθη το 1948.

Πέρασε και ένα διάστημα της ζωής του στην Αθήνα. Τον τιμά ιδιαίτερα η Κάλυμνος. Σύγχρονος άγιος! Λίγο μετά τον άγιο Νεκτάριο. Ένας γλυκύτατος άνθρωπος. Ένας επιεικέστατος άγιος. Παραμυθητικός, φιλάνθρωπος, γεμάτος συμπάθεια και κατανόηση, επιείκεια και συγχωρητικότητα. Συνέρρεε ο κόσμος για εξομολόγηση. Όλα τα συγχωρούσε. Για δύο όμως αμαρτίες ήταν αδυσώπητος. Η μία η βλασφημία, και το καταλαβαίνουμε. Η δεύτερη η κατάκριση. Κατέκρινες τον αδελφό σου και του το έλεγες; Αυστηρό κανόνα έβαζε. Ακοινωνησία! Νηστεύεις; Ρωτούσε. Μα εσύ καταβροχθίζεις τις σάρκες του αδελφού σου. Ο άγιος αυτός, αυτό το αρνάκι, δεν μπορούσε να δεχθεί το πάθος της κατάκρισης. Μεγάλη αμαρτία που ροκανίζει την ίδια την υπόσταση της κοινωνίας εν τη Εκκλησία. Ο ένας να φάει τον άλλον. Να τον κουτσομπολέψει, να τον καταδικάσει. Μέσα στην ίδια την ενορία, στα σπίτια μας, στους χώρους εργασίας μας. Σκληροί επικριτές, ανυποχώρητοι θεατές ελαττωμάτων, επίμονοι ερευνητές σφαλμάτων. Δυστυχώς, η αρρώστια αυτή είναι και παλιά και βαθειά και διαδεδομένη.
Θα κάνω μία σύνοψη που περιγράφει το βαθύτερο ήθος και τον λόγο αυτής της προσευχής, μέσα από τέσσερις παρατηρήσεις. Αν προσέξουμε, παρουσιάζει μερικά πολύ ενδιαφέροντα κρυμμένα χαρακτηριστικά.
Η προσευχή του οσίου Εφραίμ εστιάζει μέσα μας
Το πρώτο είναι ότι στην απαρίθμηση των παθών της προσευχής αποφεύγονται τα θανάσιμα λεγόμενα πάθη, όπως το μίσος, η φιληδονία, ο θυμός, η φιλαργυρία και άλλα, και αναφέρονται μερικά που μάλλον συνήθεις ανθρώπινες αδυναμίες είναι παρά έντονα διαστροφικές καταστάσεις. Ποιός ο λόγος που επιλέγονται αυτά και όχι τα πρώτα; Η αργία, η αργολογία δεν βλάπτουν κανέναν άλλον παρά μόνον τον άνθρωπο που τις έχει. Και είναι τόσο ανθρώπινο να είναι κανείς περίεργος η έστω να επιζητεί τα πρωτεία. Ποιός, αλήθεια, δεν τα έχει κάπως μέσα του αυτά; Η απάντηση είναι ότι εδώ προσευχόμαστε όχι για διαστροφές που μόνοι μας πρέπει να καταπολεμήσουμε αλλά για εσωτερικές αδυναμίες που ενδόμυχα καλλιεργούμε και πνίγουν την ελευθερία μας και μας χρειάζεται τόσο η βοήθεια του Θεού.
Η προσευχή αυτή έχει σαν στόχο το συμμάζεμα του εαυτού, το να έλθει κανείς «εις εαυτόν». Εάν ο σκοπός μας είναι η στροφή μας προς τον Θεό, τότε πρέπει οπωσδήποτε να προηγηθεί η στροφή προς τα μέσα μας: «Νους μη σκεδαννύμενος επί τα έξω, επανεισι εις εαυτόν και δι ἑαυτοῦ προς τον Θεόν». Γι αὐτὸ και τα τέσσερα πάθη για τα οποία μιλάει είναι πάθη που δεν φαίνονται μεγάλα, αλλά έχουν καταστροφική δράση μέσα μας. Είναι πάθη διασποράς της σκέψης και σκορπισμού της καρδιάς, πάθη που ξοδεύουν τον πλούτο της: Η αργία τον χρόνο της• η περιέργεια την αλήθειά της, την στροφή στο ένα «ουκ εστι χρεία»• η φιλαρχία την αγάπη της, τη σχέση της με τον αδελφό• και η αργολογία τον λόγο της. Όλα μαζί την περιουσία της πνευματικής ουσίας της. Καταναλώνουν το δυναμικό της ψυχής στα μη ουσιώδη. Τότε γίνεται πολυπόρευτος η διάνοια και στη

συνέχεια ολισθηρά, όπως λέγει αλλού ο όσιος Εφραίμ. Γλιστράει, ξεφεύγει, χάνεται, καταστρέφεται.

Αν όμως συμμαζευτεί ο νους, τότε μπορεί να κάνει προσευχή και να στραφεί προς τον Θεό. Βλέπετε και από τις αρετές δεν επιλέγει την προσευχή, τη μετάνοια, την πίστη, την εγκράτεια, την ελεημοσύνη, τη νηστεία. Αλλά διαλέγει αρετές που ησυχάζουν τον έσω άνθρωπο και τον συμμαζεύουν, όπως η σωφροσύνη καταστέλλει τις κινήσεις της σάρκας, η ταπεινοφροσύνη τα πετάγματα του εγωισμού, η υπομονή τα ξαφνιάσματα του χρόνου και η αγάπη τις ενοχλήσεις των αδελφών. Κάποιες διαλέγει από τις αρετές και κάποια από τα πάθη. Αυτά τα πάθη τα οποία είναι πολύ λεπτά και αποτελούν τη βάση της αρρώστιας της ψυχής και αυτές τις αρετές που αποτελούν το θεμέλιο της ανάστασης και της ανάτασής της. Αυτό είναι το ένα.

Οι αρετές ως δωρεές του Θεού

Το δεύτερο. Οι αρετές σε αυτήν την προσευχή δεν εμφανίζονται σαν κατάκτηση, σαν ανθρώπινο κατόρθωμα, αλλά σαν δωρεές του Θεού. Το ρήμα που χρησιμοποιείται για την απόκτησή τους είναι το «Δώρησαί μοι», χάρισέ μου. Δεν λέει ότι θα προσπαθήσω να τα αποκτήσω, αλλά τα ζητάει ο προσευχόμενος από τον Θεό ως δώρα. Οι αρετές είναι δώρα. Δεν είναι κατορθώματα. Είναι καρπός της χάριτος• όχι του αγώνα. Ο αγώνας απλά εκφράζει το φιλότιμό μας. Είναι το αναγκαίο έλασσον. Η χάρις είναι το ενεργούν μείζον. Όσο κι αν προσπαθήσουμε, χωρίς τη χάρι του Θεού, τίποτα δεν θα καταφέρουμε. Και αν δεν ήταν αποτέλεσμα της χάριτος και των δωρεών του Θεού στη ζωή μας αυτές οι αρετές, τότε όποιος τις είχε θα δικαιούτο να καυχάται. Ενώ τώρα, κι αν τις έχεις, δεν δικαιούσαι να καυχηθείς, γιατί και η υπομονή και η αγάπη και η σωφροσύνη και η ταπεινοφροσύνη είναι μείζονα δώρα που τελικώς τα χορηγεί ο Θεός σε αυτούς οι οποίοι έχουν καταθέσει ως ελάχιστη προϋπόθεση τη συγκατάθεσή τους: «τι δε έχεις ο ουκ έλαβες; ει δε και έλαβες, τι καυχάσαι ως μη λαβών;» (Α΄ Κορ. 4,7).

Το «πνεύμα» ως φρόνημα

Ας προχωρήσουμε στην τρίτη παρατήρηση, στη λέξη πνεύμα. Ο όσιος προτάσσει των παθών και των αρετών αυτή τη λέξη: «πνεύμα αργίας», δεν λέγει αργία. Και μετά λέγει «πνεύμα σωφροσύνης». Τι σημαίνει αυτή η λέξη; Σημαίνει να μου δώσει ο Θεός τη διάθεση, το φρόνημα, τον πόθο να λαχταρήσω αυτές τις αρετές, να μισήσω αυτές τις αδυναμίες, ώστε πάνω σ αὐτὴν την εσωτερική κατάσταση και επιθυμία, στο έδαφος αυτό, να μπορέσει Εκείνος να φυτεύσει τον σπόρο της αρετής. Αυτό που μας χρειάζεται, λοιπόν, και προσευχόμαστε είναι το φρόνημα της αρετής, το πνεύμα της αρετής, για να μπορέσει ο Κύριος να μας δώσει την ίδια την αρετή, τον καρπό της αρετής.

Δούλος και αδελφός

Και το τέταρτο είναι πολύ ωραίο. «Κύριε και Δέσποτα της ζωής μου, πνεύμα

αργίας, περιεργείας, φιλαρχίας και αργολογίας μη μοι δως». Δεν θα το σχολιάσουμε αυτό. «Πνεύμα δε σωφροσύνης, ταπεινοφροσύνης, υπομονής και αγάπης χάρισαί μοι τω σω δούλω. Ναι, Κύριε, δώρησαί μοι του οράν τα εμά πταίσματα και μη κατακρίνειν τον αδελφόν μου».

Ενώπιον του Θεού ο χριστιανός είναι δούλος και δίπλα στον πλησίον είναι αδελφός. Σε αυτό μας καλεί η Εκκλησία, όχι μόνον τη Μεγάλη Τεσσαρακοστή αλλά πάντοτε. Να λέμε «δούλοι αχρείοί εσμεν, ότι ο ωφείλομεν ποιήσαι πεποιήκαμεν» (Λουκ. 17,10). Τελικά, και τα καλά που κάνουμε είναι αυτά που πρέπει να κάνουμε, γιατί είμαστε άχρηστοι δούλοι. Το λέει ο απόστολος Παύλος. Να αισθανθεί καθένας ενώπιον του Θεού την ταπείνωση του δούλου και δίπλα στον πλησίον τη χαρά του αδελφού.

Έτσι αν ξεκινήσουμε την πορεία μας την πνευματική, με αυτό το φρόνημα και σε αυτό το πνεύμα αν την αναβαπτίσουμε, θα μπορέσουμε, να προχωρήσουμε από το ήθος, όπως είπαμε προηγουμένως, στην κατάσταση των αρετών. Τότε ο Θεός θα δώσει αυτές οι αρετές να διακρίνουν και τη ζωή του καθενός μας σε κάποιο βαθμό, αλλά κυρίως θα δώσει να ανθίσουν στο έδαφος των πνευματικών κοινοτήτων μας, της ίδιας μας της Εκκλησίας. Αν ζούσαμε ως Εκκλησία αυτήν τη καθαρότητα, δεν θα χρειαζόταν να μιλάμε για κάθαρση. Όταν στην Εκκλησία μας κυριαρχεί η σωφροσύνη, η ταπεινοφροσύνη , η υπομονή και η αγάπη, τότε τι θέση έχει η λεγόμενη κάθαρση; Τότε δεν θα ήμασταν Εκκλησία που της απαιτούν κάθαρση , αλλά θα ήμασταν κοινωνία που θα χόρταινε από γνήσια μαρτυρία.

Να δώσει ο Θεός η προσευχή του οσίου Εφραίμ να είναι μία προσευχή που αυτός μεν την έγραψε, εμείς όμως ως Εκκλησία και πρόσωπα τη ζούμε. Μία προσευχή που θα βγαίνει από την καρδιά μας, θα βγαίνει όμως και από τη ζωή μας.

Τότε, καθώς θα φθάνουμε στο Πάσχα, η ψυχή μας θα είναι έτοιμη και καθαρή σαν τον κενό τάφο να δεχθεί τον Αναστημένο Χριστό. Να δώσει λοιπόν ο Θεός πλούσια την ευλογία Του και κατά το υπόλοιπο διάστημα της Τεσσαρακοστής, και όλους να μας αξιώσει πανέτοιμοι, η μάλλον όσο το δυνατόν έτοιμοι, να μπούμε μέσα στο κανάλι αυτό το ευλογημένο , σε αυτόν τον μετασχηματιστή της Μεγάλης Εβδομάδος, για να φθάσουμε ενωμένοι και αγαπημένοι ενώπιόν του Θεού ως δούλοι και μεταξύ μας ως αδελφοί,για να μπορέσουμε όλοι μαζί και ο καθένας ξεχωριστά να τον αντικρύσουμε Αναστάντα. Αμήν.

πηγή: Νικολάου, μητρ. Μεσογαίας και Λαυρεωτικής, «Από το καθ ἡμέραν στο καθ ὁμοίωσιν», εκδ. Εν πλω, 2008 (Αποσπάσματα)

Πηγή: agapienxristou.blogspot.ca